

Smedsläkten
Tiderman
genom tiderna
Anders August Swärds anor

*Stjärnorna tindrade tysta för hundra
år tillbaka och skogen sov.
Forsen dånade, hjulen dundrade,
gnistorna sprakade,
marken skakade
hammaren dunkade tung och dov.*

*Bälgen blåste och blästern ljungade,
kvävande hetta ur ässjorna slog,
svettiga sotiga smederna slungade
släggan mot stängerna,
nöpo med tängerna,
formade järnet till harv och till plog.*

...

Nils Fröding

Henrik Henriksson Tiderman

Henrik föddes i Skagersholm, Finnerödja socken i Örebro län, son till smeden Henrik Adamsson och hans hustru Ingrid Persdotter.

Han gifter sig den 12: februari år 1796 med pigan Anna Jönsdotter, född den 28:e januari 1764 i Lerbäck socken, Örebro län. Båda två har år 1795 inflyttat till Gryts övre bruk i Bo socken, Örebro län där Henrik nu har anställning som mästervsven. En ”mästervsven” var mästervsmedens lärling och så här beskriv yrket år 1780: *”Mästare, som förstår at ställa härden och vara ansvarig för alt arbetet vid en eller flera härdar, som uti en hammarsmedja honom anförtros.
... Mästervsven, som bör förstå at, under mästarens frånvaro, arbeta uti härden och räcka stångjärn.”*

I och med att också Henrik, liksom sin far, blir smed så är han fjärde generationen som väljer smedsyrket, tidigare har hans far, farfar och farfars far varit smeder på olika bruk. Smedsyrket kommer även in på hans farfars mor som kommer från vallonsläkterna Gevert och Stockhaus, dessa släkter har varit verksamma som smeder i rakt nedstigande led sedan minst slutet av 1500-talet.

Den 7:e april samma år som Henrik och Anna gifter sig, det vill säga 1796, så föds deras första gemensamma barn, sonen Johan Magnus, Anna har sedan tidigare en dotter, Maja Stina, född utom äktenskap 1792. Senare under år 1796 flyttar den lilla familjen vidare till Hällestad socken i Östergötland., i Hällestad får Henrik anställning på Borgårds bruk, även nu som mästervsven. Paret andra barn, Per Henrik, föds där år 1799 och familjen stannar på Borgårds bruk i ytterligare drygt 2 år, till år 1801 då de flyttar till Lämneå bruk i grannsocknen Tjällmo. Lämneå bruk ligger precis på gränsen mellan Tjällmo och Hällestad och fågelvägen är det drygt 7 kilometer mellan de två bruken. Även på Lämneå bruk arbetar Henrik som mästervsven. Det var vanligt att gesällerna (”svennerna”) gav sig ut på gesällvandringar för att arbeta hos flera olika mästare och där med lärda sig yrket på bästa sätt. För att de sedan själva skulle kunna bli mästare och kunna arbeta i egen regi var gesällen, eller mästervsvennen som det kallades på den här tiden, först tvungen att bli avläggare ett mästareprov.

Vid Lämneå bruk föds den 24:e mars 1805 ytterligare en son som får namnet Johannes. Tre år senare, i maj 1808, dör sonen Per Henrik. Det är okänt varför han dör då han inte finns inskriven i dödlängden, det är endast noterat i husförhörslängden att pojken dött. Troligt är att han dog av ”rödsot” (dysenteri, shigellainfektion) då en stor epidemier härjar i socknen och en väldigt många barn dör den sommaren i sjukdommen.

1810 flyttar familjen tillbaka till Hällestad, denna gång till ”mellanhammaren” i Sonstorps bruk. Året efter deras flytt till Sonstorps bruk föds deras första gemensamma dotter, Anna Greta. Flickan dör dock redan samma år i ”barnkrupp”. Sedan tappar jag bort familjen under några år, nästa gång de dyker upp är i Godegårds socken, Östergötland där Henrik är mästervsven i Östra Bruket. Husförhörslängden som de återfinns i sträcker sig över åren 1812-1816 så någon gång under denna period har de flyttat hit. Deras äldsta barn, sonen Johan Magnus, finns inte upptagen i husförhörslängden så han har innan flytten hit gått sin egen väg och flyttat hemifrån. Den 14:e april 1816 så dör hustrun Anna av ”blodflöde”. Barnen får 120 Riksgäldsmynt i arv och deras förmyndare, Karl Persson i Åsa, skall ansvara för arvet tills dess barnen blir myndiga.

Henrik gifter om sig samma år, den 27:e november, med änkan Maja Andersdotter född 1764-05-19 i Hammar socken, Örebro. Maja har ifrån sitt tidigare äktenskap två söner som flyttar in med paret.

År 1818 så flyttar familjen åter igen till Hällestad socken och bosätter sig vid Djuckerö hammare, någonstans vid denna tid går Henrik från att vara mästervsven till att bli smed, det vill säga att han måste ha avlagt mästareprovet och blivit upptagen i smedernas skrå. Henrik övervelevr även sin

andra hustru då Maja dör den 13:e januari 1823 utav ”håll”. Gissningsvis har ”håll” betydelsen ”lunginflammation” då i.a.f. ”håll och styng” motsvarar denna sjukdom.

Henrik gifter sig en tredje gång den 16:e oktober samma år med Kerstin Olofsdotter född 1779 i Hällestad. De hinner vara gifta i drygt tre år innan Henrik dör av ”slag” den 19:e december 1826. I husförhörslängden vid hans död står det antecknat ”för detta smeden” och ”oförmögen” vilket föranleder att tro att han drabbats av någon sjukdom som sedan tog livet av honom. Med tanke på den angivna dödsorsaken ”slag” så skulle man kunna tänka sig att han drabbats av en hjärnblödning eller hjärtattack där han senare dog i sviterna utav det.

Johan Magnus Tiderman

Johan Magnus föddes den 7:e april 1796 vid Gryts övre bruk i Bo socken, Örebro län och var son till smeden Henrik Henriksson Tiderman och hans hustru Anna Jönsdotter.

Vad gäller Johan Magnus tidiga år, från det han lämnar hemmet hos sin far och mor, vet jag ingenting då jag inte lyckats hitta honom förens år 1823, han är då mästersven i Börgöls bruk, Risinge socken i Östergötland. När han bor och verkar i Börgöls bruk så gifter han sig den 28:e september 1823 med Johanna Bäckman. Giftmålet sker i Ljungs socken där Johanna bor, nedanstående text är ifrån vigsellängden i Ljung när de två vigs.

”Dräng och mästarsven vid Borjöls Bruk i Risinge socken. Bruden Piga. Dotter af mästarsvennen Petter Bäckman vid Ljungs bruk Jakobslund. Lyst den 7, 14 och 21 Sept. Vigde samman vid Jakobslund.”

Johanna Bäckman är född den 17:e september 1804 i Ljungs Bruk, Ljungs socken och hon kommer liksom sin make från en smedsläkt. Johannas förfäder har varit smeder i många generationer på nästan samtliga grenar i hennes anträd. Förutom smedsläkten som hon själv bär namn efter, Bäckman, så finns bland annat smedsläkterna Swartling, Bark och Schult och smedstraditionerna går minst tillbaka till slutet av 1500-talet på många av släktgrenarna.

Paret bosätter sig efter vigseln vid Finspångs bruk där sonen Gustav Fredrik föds den 11:e oktober 1824, de får ytterligare en son 2 år senare, Karl Johan född 1826-09-19. År 1827 gör de en relativt lång flytt och flyttlasset går nu till Bruzaholms bruk i Hulds socken, Jönköpings län. Familjen anländer till Bruzaholm den 14:e november, samtidigt anländer en rad fler smeder som också ska dit. Bruket hade sin glansperiod under 1800-talets första hälft och hade då uppemot 50 anställda.

Den 3:e april år 1829 dör sonen Gustav Fredrik, dödsorsaken anges vara en ”okänd sjukdom”, och drygt ett år senare, den 25:e juni 1830 föds parets första dotter, Johanna.

Familjen flyttar nu vidare till Lofta socken, Kalmar län den 22:e oktober år 1830 och de slår sig ner vid Överums bruk. Här föds den 14:e maj 1833 ytterligare ett barn, en son som får samma namn som sin avlidne bror, Gustav Fredrik. Här i Bruzaholm får de ytterligare en son, Anders August, som föds den 7:e januari 1836.

Den 25:e oktober samma år så bryter familjen åter upp och beger sig mot Karlstorps socken och Pauliströms Järnbruk. Där stannar de bara en kort tid och flyttar vidare till Vimmerby landsförsamling redan år 1837 och de anländer till Storebro Bruk den 19:e november. Paret får här ytterligare en son, Klas Vilhelm, som föds den 23:e februari 1839. 1843 drabbas familjen av två dödsfall inom kort tid, först dör sonen Anders August av ”slag” den 19:e maj och drygt en månad senare dör familjens yngsta medlem, den 7 månader gamla Axel.

Några månader efter sin yngre brors död så flyttar sonen Karl Johan, den 28 oktober 1843, till Söderköping. Övriga familjen flyttar också iväg men utan att meddela prästen att de flyttar, de fortsätter alltså att vara skrivna i Storebro Bruk under åren 1843-1858 utan att bo där. I en notis i en

av husförhörslängderna står följande antecknat om Johan Magnus, ”*vistelseorten okänd sedan flera år. Skall vara död enligt berättelse*”, notisen är sedan överstruken då de verkar komma tillbaka under 1858. Han anges sedan 1840-talet inte längre som smed utan det står ”f.d. Smed” och familjen verkar ha en hel del problem sedan denna tid. Om Johan Magnus står det följande, ”*förer en kringstrykande lefnad, fattighjon*”. Om hustrun Johanna står följande, ”*fattighjon, bor i Sjundekvill*”. Sonen Gustav Fredrik, som arbetar som smedsdräng i Gryts bruk, Bo socken i Örebro län, dör av tarmvred där den 17:e februari år 1862. Den yngsta sonen, Klas Vilhelm, är statardräng i byn Sjundekvill men återkommer till Storebro Bruk, där han är skriven, år 1858, han flyttar året efter till Pelarne socken, Kalmar län.

Johan Magnus dyker även upp i polisära sammanhang några gånger, första gången han arresteras är det för ”*passlöshet*”, d.v.s. att han var på resande fot utan att ha ett påskrivet intyg från prästen i hans hemförsamling. Han får sitta inlåst på Linköpings kronohäkte i 13 dagar innan han förpassas tillbaka till Vimmerby landsförsamling den 9:e november 1844.

Nästa gång är det ett lite allvarligare brott, han döms då för ”*första resan stöld*” när han försökt att stjäla järn. Den 10 juni 1847 döms han alltså utav Bergstingsrätten vid Finspångs bruk som skyldig till ”*1:a resan stöld af jern*”. Straffet blir att böta det stulnas sexdubbla värde, vilket motsvarar 32 Riksdaler 26 skilling 6 banko eller i brist på pengarna undergå tio dagars fängelse med vatten och bröd. Där till ska han ”*stånda uppenbar kyrkoplikt*”. Uppenbar kyrkoplikt var ett skamstraff där den dömda fick stå på en pall framför hela församlingen under gudstjänsten för att sona sitt brott.

Några pengar verkar Johan Magnus inte ha kunnat betala för han får sitta i fängelse i 10 dagar på vatten och bröd, straffet påbörjas den 16:e juni klockan sex på eftermiddagen. Den 4:e juli får han plikta den sista delen i det utdömda straffet då han får stå den ”*uppenbara kyrkoplikten*” i Risinge kyrka, han blir sedan avsänd ”*hem*” till Vimmerby församling.

I anteckningarna från Linköpings kronohäkte finns hans signalement nedtecknat, plus de tillhörigheter han hade på sig när han greps. ”*5 fot 9 tum lång, med bruna ögon och bruna hår*”, ”*1 blå råck, 1 blårutig väst, 1 par brunrandiga byxor, 1 par stöflar, 1 skjorta, 1 halsduk, 1 svart mössa, 1 knif, 8 skilling banko*”.

Johan Magnus dör av ålderdomssvagheter den 6:e mars 1869, han är då fortfarande skriven i Vimmerby landsförsamling och Storebro Bruk men återigen står det antecknat i husförhörslängden att han inte bott där på många år utan för ett ”*kringstrykande leverne*”. Hustrun Johanna dör i ”*bröstlidande*” den 27:e april 1875, hon står antecknad som ”*fattighjon*” vid sin död.

Karl Johan Tiderman

Karl Johan föddes vid Finspångs bruk den 18:e september år 1826, föräldrar var smeden Johan Magnus Tiderman och Johanna Bäckman. Karl Johan flyttar från familjen i Storebro Bruk, Vimmerby landsförsamling år 1843 och flyttar då till Söderköping, där efter är det några år som jag inte lyckas lokalisera honom men år 1846 dyker han upp på Jakobslunds bruk i Ljung socken, Östergötland där han arbetar som dräng. Han flyttar sedan, år 1850, vidare till Skogstorp i Gammalkil socken där han arbetar som dräng under drygt två år innan han år 1852 återigen flyttar vidare, denna gång till Kimstad socken, dit han anländer den 15:e november och bosätter sig i Vallby. Han arbetar där som dräng och gifter sig den 19:e oktober 1854 med Anna Sofia Andersdotter.

Anna Sofia är född 8:e oktober 1828 i Linghem, Törnevalla socken, föräldrar är torparen Anders Olofsson och hans hustru Kristina Eriksson. Året efter giftermålet, den 16:e september, föds deras första son som får samma namn som sin far, Karl Johan.

Runt år 1856 så sällar sig Karl Johan till sina förfäders yrkeskategori och han står nu antecknad som smed. Till skillnad från sina förfäder så är han dock inte smed vid något bruk utan är verksam som bysmed. I Vallby får paret ytterligare fyra barn, dottern Johanna Matilda år 1857 och sonen Gustav Fredrik år 1859, sonen Axel Ludvig år 1862, dottern Anna Sofia år 1864. Men familjen drabbas dessvärre utav olycka och tre av barnen dör inom kort tid. Först avlider Gustav Fredrik den 19:e februari 1861 av "tandslag", tandslag är en dödsorsak som användes som förklaring till olika former av kramptillstånd i ung ålder. Sedan dör dottern Johanna Matilda i mässlingen den 26:e december 1862 och några dagar senare, den tredje januari 1863 så avlider sonen Axel Ludvig i samma sjukdom. Från den 13:e december 1862 till den 9:e januari 1863 är det fjorton personer som dör i mässlingen i Kimstad, tretton av dem barn i åldrarna 1 till 11 år.

Den 24 oktober 1864 flyttar familjen till grannsocknen Skärkind och bosätter sig i förpantningslägenheten Gustavsberg, en förpantningslägenhet är en friköpt fastighet utan mark, ungefär som dagens villor. Vid Karl Johan står det antecknat "Eg." (ägare) i husförhörslängden så man kan ju sluta sig till att paret köpte huset då de flyttade dit. I Gustavsberg får paret två barn till, söner Anders August år 1866 och Alfred år 1868. Alfred dör dock den 1:a februari 1871, han verkar dock ha varit sjuk i hela sitt korta liv för i dödlängden står det antecknat i kolumnen "dödsorsak", "sjuklig fr. födseln". Även den äldste sonen, Karl Johan, verkar ha någon sjukdom eller lyte för vid tiden för hans militärtjänstgöring så står det antecknat "kasserad vid beväringmönstringen" om honom i husförhörslängden. Karl Johan (den yngre) blir senare "irvingian", en katolsk-apostolisk kyrka där bland annat tungomålstalande är en del. Karl Johan (den yngre) med familj emigrerar den 26:e juni 1893 till Finland där de blir kvar resten av sina liv. En av Karl Johan (den yngre) söner, Johan Filemon* Krysostomus Tiderman, blir motståndskraftig mot den ryska överhögheten men blir arresterad år 1907 och deporterad till Sibirien. Han lyckas dock rymma ett år senare.

I juni 1883 insjuknar Karl Johan (den äldre) i "vattusot" och han läggs in på sjukhus för vård den 11 samma månad, hans liv går dock inte att rädda och han dör den 23:e samma månad av sjukdomen.

Hustrun Anna Sofia bor kvar i Gustavsberg i många år innan hon år 1919 flyttar till Vasagatan 7 i Norrköping, vid flytten till Norrköping tar hon sin makes efternamn och kallar sig nu Tiderman, hon bor kvar på Vasagatan fram tills den 21:e september 1923 då hon dör av ålderdom.